

Karpiński, Rafał

"Antologia mistyków franciszkańskich,
t. I: Wiek XIII", zebr. i zred. o. Salezy
Kafel, Warszawa 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/4, 835-836

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

gające dokumentu Mściwoja II z 1284 r.; potwierdzenia umów czynszowych ze szpitalem św. Ducha w Gdańsku; teksty różne, jak akt fundacji biblioteki przy kościele Mariackim, protokoły dotyczące skonfiskowanych towarów, zasady przeliczania starej monety na nową, poręczenia, rozstrzygnięcia sporów majątkowych; czynsze i świadczenia wsi komturstwa gdańskiego; powinności wojskowe i udział w wyprawach wojennych. W pierwszej grupie znalazło się 181 dokumentów, w drugiej 31, w trzeciej 12, w czwartej 2 zestawienia. Już wykaz świadczy o bogactwie materiałów zawartych w wydawnictwie, przez pryzmat którego można odtworzyć kierunki i formy działania administracji krzyżackiej. W wyniku lektury tekstów jej funkcje gospodarcze, wojskowe i sądownicze stają się znacznie lepiej zarysowane.

Ciekawą sprawą jest problem pisarzy kancelaryjnych komturstwa. Zapewne byli nimi sami bracia krzyżacy, ale forma rachunków, a także charakter pisma (porównując je z duktem stosowanym w księgach lawniczych) mogą sugerować bliskie powiązania z kancelarią miejską. Wskazuje na to nie tylko forma kursywy gotyckiej, ale także sposób podliczania dochodów i pisania liczb. Nie przesądzając tej sprawy współzależność różnych treści pisanych w konwentach krzyżackich i w miastach jest warta osobnego zbadania.

Wydawczynie, znakomite specjalistki w zakresie edytorstwa tekstów krzyżackich, miały do czynienia z niełatwym zadaniem. Księga, pomijając późniejsze zniekształcenia, prowadzona była dość przypadkowo, wpisy i wszyty umieszczano bez widocznego porządku. Niektóre teksty (np. dotyczące wojskowości) były już wcześniej wydane. Z uznaniem należy pokwitować decyzję wydawczyń o udostępnieniu całego tekstu, w miarę możliwości odtwarzającego pierwotny układ księgi. Wydawnictwo poza wstępem zaopatrzone zostało w regesty, wykres chronologiczny wpisów i dwa indeksy: osób i nazw geograficznych oraz rzeczowy, dając do ręki historykom średniowiecza nadbałtyckiego bardzo cenną pozycję źródłową.

H.S.

Antologia mistyków franciszkańskich, t. I: Wiek XIII, zebrał i zredagował o. Salezy Kafel OFM^{Cap.}, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1985, s. 303.

Choć książka nie jest bynajmniej przeznaczona dla historyka, jak każde wydawnictwo źródłowe warto ją odnotować. Jest to pierwszy z zamierzonych kilku tomów, które zawierać będą najbardziej charakterystyczne teksty dotyczące duchowości franciszkańskiej. W tomie niniejszym drukuje się pisma pierwszych franciszkanów mieszczące się w nurcie szeroko rozumianej mistyki. Materiał ułożono według autorów. Jedynym odstępstwem od tej zasady jest umieszczenie za tekstami św. Franciszka pism jego uczniów o nim samym. W sumie prezentowanych jest tu czternaście autorów, nie licząc dwóch tekstów anonimowych czy uznawanych za zbiorowe („Relacja trzech towarzyszy”). Najwięcej materiału dostarczyło piśmiennictwo św. św. Bonawentury i Antoniego z Padwy oraz Jana z Calvoli i bł. Tomasza z Celano. Większość tekstów tłumaczono już wcześniej na polski i te przedrukowuje się jedynie z drobnymi retuszami. Najczęściej korzystano z „Wczesnych źródeł franciszkańskich”, „Pism św. Franciszka” i „Kwiatków”. W dwunastu przypadkach sięgnięto do wydań w łacińskim oryginale, raz skorzystano z przekładu francuskiego. Oprawa edytorska, bardzo oszczędna, jest nierówna. Z reguły brak komentarzy, pojawiają się one jedynie incydentalnie, o ile były we wcześniejszych polskich wydaniach, np. św. Bonawentury „Droga duszy do Boga” w tłumaczeniu C. S. Napiórkowskiego. Każdy z tekstów otrzymał swój kolejny

numer bieżący; niekiedy zachowano również podział na akapity z tekstu oryginału. Mimo, iż otrzymaliśmy niewiele pism nieznanych czytelnikowi polskiemu, nie ma jednak powodu kwestionować zasadności tak układanych rzeczowych antologii. Wydaje się jednak, iż przy znanych kłopotach wydawniczych (papier i poligrafia) wysiłek udostępnienia po polsku najważniejszych źródeł franciszkańskich jest nieco rozproszony. Przed czterema laty w tym samym wydawnictwie i pod tą samą redakcją ogłoszono przecież prezentowane na tych łamach dwutomowe „Wczesne źródła franciszkańskie”. Książkę opatrzono bardzo użytecznym indeksem analitycznym.

R.K.

Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych.
pod red. ks. Hieronima Eugeniusza Wycza wskiego OFM, Wydawnictwo Bernardynów „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 681.

To obszerne kompendium o polskich klasztorach bernardyńskich (męskich i żeńskich) jest *sui generis* słownikiem geograficzno-historycznym. Każdemu z 170 męskich klasztorów bądź rezydencji (obecnie bernardyni dysponują tylko 26 placówkami) oraz 35 żeńskich konwentów (nadal istnieje jedynie 8) poświęcono odrębny artykuł w układzie alfabetycznym. Wyodrębnienie w specjalnym podrozdziale konwentów od rezydencji było — w gruncie rzeczy — praktycznie nieodmiętne: niejednokrotnie przecież założenie konwentu poprzedzała placówka niższego rzędu, o statusie rezydencji (np. Berezyna, Bochnia).

Znalazło się tu również miejsce — w odrębnym rozdziale — dla ośmiu rezydencji jakie założyli bernardyni polscy poza granicami państwa — z tych istnieje tylko powojenna, argentyńska placówka w Martin Coronado. Krótkie opisy w wydzielonym rozdziale, także w układzie alfabetycznym, poświęcono niezrealizowanym fundacjom bernardynów i bernardynek.

Wydawnictwo powstało z inicjatywy zasłużonego historyka zakonu ks. H. E. Wycza wskiego, który sporządził ogólny plan i szczegółową instrukcję dla autorów. Zrealizowano je siłami zakonnymi. Zawartość i rozmiary artykułów warunkowała nie tylko ranga ośrodka, także stan zachowania źródeł i temperament autora. Odnosi się wrażenie, że hasła zaczynające się na początkowe litery alfabetu — co chyba typowe dla wydawnictw leksykalnych — potraktowano „surowiej”, są krótsze. Redaktor tomu jest autorem 100 artykułów, jego współpracownicy zaś napisali: K. Grudziński 70, W. Murawiec 27, A. Chada m 24, A. Pab in 10, S. Tomczak 6, J. Krawiec 3.

Kwerendą objęto przede wszystkim archiwalia bernardyńskie, z bogatego archiwum obecnej prowincji (uporządkowane i jako jedno z nielicznych archiwów zakonnych posiadające drukowany inwentarz) oraz przechowywane w zbiorach obcych, także inne podstawowe zbiory archiwalne i biblioteczne. Szeroko uwzględniono prasę.

Każdy artykuł oznaczono polską nazwą miejscowości, notując także nazwy łacińskie i niemieckie. Nb. szkoda, że zrezygnowano z podawania obecnych nazw przy miejscowościach leżących poza granicami państwa (podobnie na dołączonej do książki luźnej mapie). Objasniono położenie mniej znanych miejscowości, przynależność diecezjalną i prowincjonalną konwentu wraz z zachodzącymi zmianami. Kolejne informacje dotyczą dat istnienia klasztoru, fundatorów i fundacji, budyn-